

Nieuw crisistype: stroomuitval door laagvliegende apache-helikopters?

Het lijkt erop dat de regio Gelderland-Zuid er een nieuw crisistype bij heeft. Precies tien jaar na dato vloog er wederom omstreeks 19.00 uur een apache gevechtshelikopter van Defensie in het rivierengebied tijdens laagvlieg oefeningen tegen een hoogspanningskabel. Dat leidde opnieuw tot een stroomuitval in verschillende gemeenten. In december 2007 zaten ongeveer 50.000 huishoudens en vele bedrijven gedurende drie dagen zonder stroom, in november 2017 ging het om ongeveer 24.000 huishoudens en duurde de stroomuitval niet langer dan een dag. Betekent dit nu ook een uitbreiding van het regionaal risicoprofiel? De casuïstiek lijkt er inmiddels op te wijzen dat het vaker voorkomt dan bijvoorbeeld een kernongeval. En moeten de regio's zich daar ook niet op voorbereiden? De volgende vier thema's die in beide incidenten zichtbaar waren, zouden dan onderdeel van dit nieuwe crisistype moeten zijn.

UITGAAN VAN ZELFREDZAAMHEID

In beide incidenten was er natuurlijk sprake van overlast. Toch was de boventoon van de reacties van mensen in het getroffen gebied in beide incidenten er één van “knusheid en saamhorigheid” die het kamperen in eigen huis en het kaarten bij kaarslicht noodgedwongen met zich meebrengt. In 2007 wisten we dat door onder andere het houden van een publieksenquête.¹ Mensen reageerden met: “Ik zat er niet zo mee hoor, ik had nu ten minste eindelijk eens tijd om mijn kerstkaarten te schrijven.” Nu lezen we soortgelijke reacties vrijwel meteen op Twitter: “Voor het eerst in jaren de afwas met de hand gedaan.” Feitelijke (nood)zorg aan kwetsbare groepen werd geleverd door instellingen die dit normaal ook doen. Zorgorganisaties zoals thuiszorg, Tafeltje-dekje en verzorgingshuizen pasten, soms met hulp van vrijwilligers van de brandweer, hun diensten zo goed mogelijk aan de omstandigheden aan of namen eigen maatregelen.

Wanneer we even inzoomen op de rol van de overheid, dan lag in 2007 de focus van de overheid niet op het ondersteunen of bevorderen van de zelfredzaamheid. Niet verwonderlijk, omdat het omgaan met zelfredzaamheid voor een actiegerichte overheid een redelijk nieuw fenomeen was. Tien jaar later laat de reactie van woordvoester van de veiligheidsregio zien dat ondanks de in de afgelopen jaren ontwikkelde visie op bevolkingszorg² dit nog steeds geen vanzelfsprekendheid is. Via Omroep Gelderland laat zij weten dat de prioriteit van de overheid (in casu het ROT) ligt bij het “informatie binnen halen en scenario's doordenken” zodat op basis

■ **Astrid Scholtens**
Onderzoeker bij Crisislab

van “de rampbestrijdingsplannen die klaarliggen” zaken kunnen worden aangepakt. In lijn met de uitgangspunten van *Bevolkingszorg op orde* hadden we natuurlijk gehoopt op een minder daadkrachtige overheid die juist zou communiceren dat zij vertrouwt op een zelfredzame samenleving en kijkt waar zij die zelfredzaamheid zou kunnen ondersteunen of bevorderen.

COMMUNICATIE OVER DE PROGNOSE, ALTIJD LASTIG

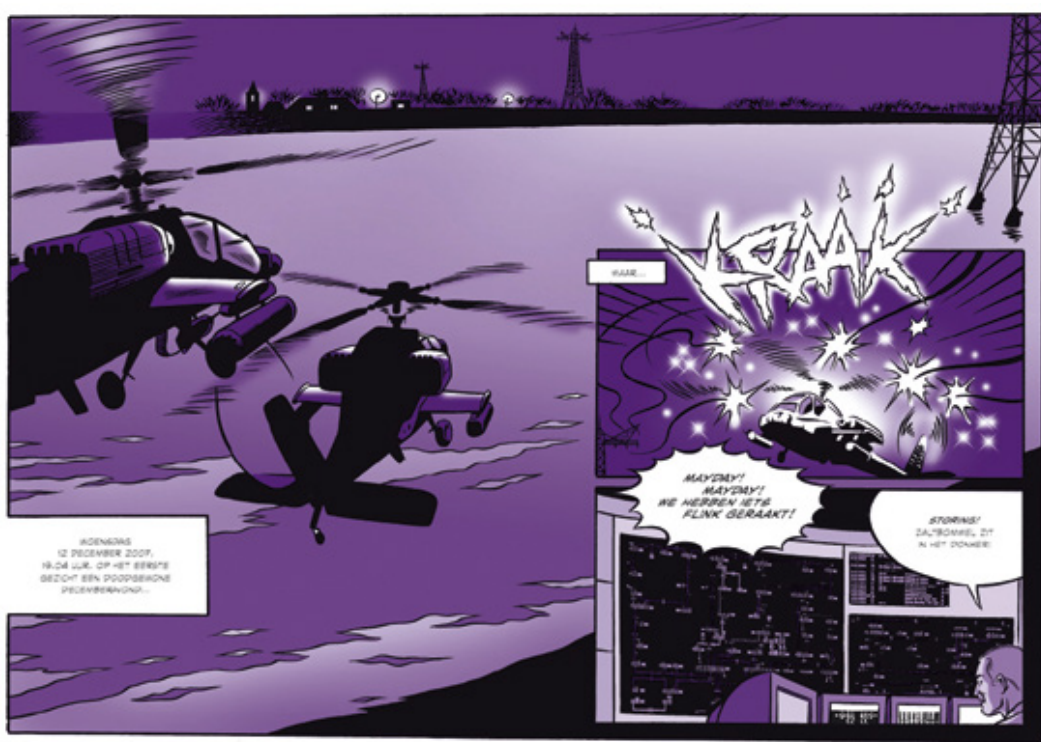
Een let-op-je is hier wel op zijn plaats: tijdens de stroomuitval in 2007 sloeg de stemming om toen men op de tweede dag in de kou en het donker wakker werd en het daarmee duidelijk was dat de stroomstoring langer zou gaan duren dan beloofd. Veel particulieren en bedrijven ondervonden toen meer (vooral financiële) hinder en schade. De kou sloop de huizen binnen, vriezers raakten nu echt ontdooid en er bleek geen betrouwbaar beeld over het einde van de stroomstoring. Hoewel we niet weten of de stemming nu ook zou zijn omgeslagen, het incident duurde daarvoor immers te kort, was opnieuw zichtbaar dat de prognoses ook nu weer te optimistisch waren. En juist realistische communicatie over de duur van de storing is van belang om burgers en bedrijven te ondersteunen in hun zelfredzaamheid. Stroombedrijf Liander zei aanvankelijk te verwachten dat de storing rond 21.00 uur zou zijn opgelost, maar meldde daarna dat de problemen *tot omstreeks 01.00 uur* in de nacht van maandag op dinsdag zouden duren. Positief is dat de (huidige) voorzitter veiligheidsregio op dit punt van het 2007-incident heeft geleerd. Hij meldde via omroep Gelderland naar aanleiding van de laatste prognose van Liander: “Maar 10 jaar geleden ging het ook niet meteen goed, dus bereid u erop voor dat het langer duurt.”

PLUNDERINGEN, ECHT, HET VALT MEE

En dan de plundermythe, dat wil zeggen de (onjuiste) gedachte dat een deel van de mensen in rampenomstandigheden sneller geneigd is tot crimineel gedrag. Toch is het tegendeel waar, zo laat al het

¹ A. Scholtens & I. Helsloot (red.), *Stroomuitval in de Bommeler- en Tielerwaard in december 2007*, Arnhem: Nederlands Instituut Fysieke Veiligheid, 2008.

² Zie Commissie Bevolkingszorg op orde, *Bevolkingszorg op orde 2.0. Eigentijdse bevolkingszorg volgens afspraak*, 2014.

Stroomuitval Zaltbommel december 2007

onderzoek zien, maar de “plundermythe” is hardnekkig. In 2007 werd op bestuurlijk niveau door de overheid dan ook flink ingezet om plunderingen te voorkomen. De politie die zicht had op het uitblijven van plunderingen schaalde daarom vervolgens alleen symbolisch op naar meer politie op straat. Tijdens de 2017-stroomuitval ontstond die angst vanwege een tweetje van de nieuwswebsite culemborgzo.nl die repte over vernielingen en plunderingen.

Door verschillende media, waaronder De Telegraaf en De Gelderlander, werd dit onmiddellijk als feit aangenomen. De Gelderlander zag het feit “dat medewerkers van de Albert Heijn de deur met winkelwagens gebarricadeerd hebben” als bewijs voor massale plunderingen. En op Twitter werd natuurlijk op de berichtgeving gereageerd door mensen die daar meteen schande over spraken, maar ook door mensen die juist vraagtekens plaatsten bij de plunderberichtgeving. De Gelderlander deed later aan *factfinding* en kwam toen met een ander beeld, namelijk dat de politie zelf aangaf dat het allemaal wel meeviel. Er waren geen ordeverstoringen geweest, hoogstens een kat- en muisspel tussen de politie en jongeren. En dat mag misschien wel niet verbazen, want dat meer politiemensen op straat juist reacties uitlokken, is inmiddels wetenschappelijk wel onomstreden. De barricade bleek uiteindelijk alleen uit voorzorg door de medewerkers van Albert Heijn te zijn opgeworpen omdat de deuren niet dicht gingen en het niet de bedoeling was dat er nog klanten naar binnen gingen. Omroep Gelderland deed ook aan *factfinding* en stuurde twee verslaggevers ter plaatse. Via Twitter liet zij weten dat zij “geen plunderingen of vernielingen geconstateerd [hebben]”.

De voorzitter van de veiligheidsregio Hubert Bruls was degene die meteen probeerde het gerucht de kop in te drukken. Dat leverde hem hoon op van GeenStijl dat ook de dag erna niet de moeite heeft genomen hun onjuiste berichtgeving te corrigeren. Hoewel we naar de 2017-stroomuitval zelf geen uitgebreid onderzoek hebben gedaan, wijst dit er toch op dat er weer geen sprake was van plunderingen.

INZET GELUIDSWAGEN ECHT ZINLOOS

Dan als laatste toch nog even iets over de inzet van geluidswagens, een terugkerend middel om burgers beoogd te informeren tijdens een stroomuitval. In zowel 2007 als nu zijn deze politiewagens, want let op dat zijn het, ingezet. In 2007 bleek het effect ervan beperkt.³ Signalen vanuit de gemeenten dat de geluidswagens niet te verstaan waren, leidden toen in eerste instantie tot een ad-hoc-protocol om de inzet effectiever te maken (langzamer rijden en op straathoeken stoppen). Toen ook dat niet hielp, werd maar besloten het gebruik van geluidswagens te beëindigen. Uit de publieksenquête bleek dat de inzet van geluidswagens op de burger alleen maar tot verwarring heeft geleid. Het gebruik van geluidswagens heeft wat ons betreft dan ook vooral een symbolische functie binnen de crisisbeheersingsorganisatie gekregen waarvan de betrokken veiligheidsprofessionals zelf niet (meer) begrijpen dat het slechts symboliek is. Het zou goed zijn om dit eens en voor altijd een plek te geven in dit nieuwe crisistype “stroomuitval door laagvliegende apache-helikopters”.

³ Ook tijdens de stroomuitval in Haaksbergen (2005) en in de Bollenstreek (2010) zijn geluidswagens ingezet, met hetzelfde beperkte effect.